

**CARLA VERGARO: ILLOCUTIONARY SHELL NOUNS IN ENGLISH
LINGUISTIC INSIGHTS. STUDIES IN LANGUAGE AND
COMMUNICATION, EDITED BY MAURIZIO GOTTI. VOL 244.**

Bern – Berlin: Peter Lang, 2018, 322 stran

ISBN 978-3-0343-3069-5

Anglická lingvistická terminologie obsahuje řadu metaforických výrazů, pro něž je obtížné najít odpovídající funkční ekvivalent v češtině. Patří mezi ně *gambits*, *hedges*, *placeholders*, *discourse signposts* a řada dalších. Některé se staly specifickou autorskou záležitostí, jiné naopak jsou v dané oblasti (např. analýze diskurzu) součástí terminologického aparátu. Mezi takové patří i klíčový termín v názvu monografie Carly Vergaro, *shell nouns*, rozšířený v souladu se zaměřením její studie o atribut *illocutionary*, známý z teorie řečových aktů. Pro anglická „*shell nouns*“ však není v češtině ekvivalent, který by evokoval představu, že některá substantiva se mohou stát v určitém strukturním a kontextovém začlenění *lasturami* (*shells*), do nichž je z řady komunikativních záměrů „zapouzdřen“ propoziční obsah výpovědi (srov. *The thing/fact/problem is [that he is so lazy]*). Podle předních bohemistů koncepčně neodpovídá termín „*shell nouns*“ našim taxonomickým potřebám, proto i zde se vyhneme překladu a zůstaneme u anglického „*shell nouns*“, zkráceně SN. Reference k termínu „*illocutionary shell nouns*“ pak má zkrácenou podobu ISN. Jak vyplývá z následujících úvah, jde o substantiva jako *request*, *nomination*, *promise*, *response*, *question*, *complaint*, *apology*, která na rozdíl od performativních sloves řečové akty pouze pojmenovávají, a informují tak adresáta, který řečový akt si má s daným propozičním obsahem spojit (srov. *Our conjecture is Dr Pedersen woke up when the killer was inside her house*).

Z uvedené charakteristiky vyplývá, že autorčina volba termínu *illocutionary shell nouns* je poněkud zavádějící: nejde o ilokuční substantiva, ale o substantiva *informující* o řečových aktech a ilokuční síle výpovědi. Spíše by jim tedy odpovídal název *shell nouns reporting on illocutions*.

Taxonomickým kritériem pro začlenění mezi ISN je příslušnost k jednomu z pěti Searlem (1976) vymezených typů řečových aktů, známých jako *asertiva*, *direktiva*, *expresiva*, *komisiva* a *deklarativa* (pořadí výčtu odpovídá frekvenci výskytu v autorčiných datech).

Volba ISN je zdůvodněna tím, že dosud se všechny studie o „*shell nouns*“ zaměřovaly na obecnou charakteristiku, jen sporadicky se objevovaly náznaky další možné sub-kategorizace (Conte, 1996; Schmid, 2000).

V souladu se Schmidem, který je autorem termínu *shell noun* a současně autorem většiny zásadních studií, podává Vergarová výčet sémantických, strukturních a diskurzivních vlastností společných všem SN, aby si tak vytvořila kontext pro vymezenou skupinu ISN, v níž zkoumá sémantické vlastnosti jednotlivých ISN, prototypické strukturní vzorce výskytu a na základě kvantifikace a podrobné klasifikace zvažuje pravděpodobnost určitých prototypických uskupení, v nichž rozlišuje konfigurace centrální a periferní (v jejím označení *major and minor patterns*).

Vedle úvodní kapitoly (účel a cíl, přehled dosavadního bádání, vymezení terminologického aparátu a teoretického rámce, který vychází z Langackerova pojetí

kognitivní lingvistiky (Langacker, 2008) a sémantického přístupu Roschové (Rosch, 1974), založeného na prototypech) obsahuje monografie dalších sedm kapitol: Data a metodologie (2), Asertivní substantiva (3), Komisivní substantiva (4), Direktivní substantiva (5), Expresivní substantiva (6), Deklarativní substantiva (7) a Diskuse a závěr (8). Monografie má dvě rozsáhlé přílohy, abecedně uspořádaný seznam ISN s tabulkou frekvence jejich výskytu a čtenářsky poněkud obtížně uchopitelný inventář kategoriálních aspektů, atributů a hodnot, inspirovaný kognitivní psycholožkou K. Proostovou (Proost, 2007). Přílohy doplňují dva rejstříky (sumář ISN a věcný rejstřík). Rozsáhlou vydavatelskou přílohou je informace o funkci a poslání série *Linguistic Insights*, s bibliografickými odkazy na všech 245 dosud publikovaných monografií či sborníků.

Procedurálně jde o korpusovou analýzu, založenou na uzuálním modelu jazyka (*usage-based model*). Autorka zkoumá asociace mezi významem zvolených ISN a strukturálními vzorci jejich výskytu. Cílem je predikovat míru usouvztažnění mezi typem ilokučního substantiva (např. asertivem), jeho pivotním substantivem (*assertion*) a souborem specifických rysů, jimiž se dané asertivum liší od ostatních asertiv dané skupiny. Při analýze je uplatněn skalární přístup, který se např. u asertiv projevuje škálou od silného tvrzení po slabé tvrzení, včetně tvrzení falešného. Tak postupně vzniká síť, která odlišuje např. *affirmation* — *remark* — *criticism* — *guess* — *lie*, se specifickými distinkcemi, jako jsou obranné tvrzení (*affirmation*), veřejné tvrzení (*announcement*), agresivní tvrzení (*provocation*) a s dalšími specifickými „atributy“ a „hodnotami“, např. zaměření do budoucnosti, reaktivní a evaluativní tvrzení. Výsledkem aplikace všech parametrů jsou přehledné tabulky s maticemi specifických rysů každého z analyzovaných ISN. Je to velmi podrobná a kontextově citlivá analýza, u níž by však čtenář určitě přivítal (zejména u méně běžných ISN) větší ilustrativní korpusovou podporu — a vedle abecedního uspořádání i uspořádání podle frekvence výskytu, zvláště když autorka zmiňuje, že její model vychází z jazykového úzu.

Kapitoly pojednávající o jednotlivých typech ISN mají jednotné metodické uspořádání, což ulehčuje vnímání kvalitativních i kvantitativních shod a odlišností. Ty jsou u každé skupiny substantiv shrnuty v přehledné sekci *Discussion*.

Data pocházejí z on-line verze slovníku Oxford English Dictionary, Word Netu, autorčiny pilotní studie a kanonických studií Schmida. Autentický úzus, frekvence výskytu a preference gramatických struktur, v nichž se ISN vyskytovala, byly ověřovány korpusem současné americké angličtiny (*The Corpus of Contemporary American English*), známým jako COCA. Jde vlastně o konfrontaci jazykového potenciálu (nabízeného slovníkem OED a Word Netem) s územ americké angličtiny. Při validizování výsledků byly vzaty v úvahu i konfrontace s rodilým mluvčím.

Svou metodu přístupu označuje autorka za deskriptivní statistiku. K měření výskytu ISN v dané konstrukci používá parametr spolehlivosti (*reliance*) jako syntagmatické měření, které umožňuje zjišťovat kombinace ISN s určitými typy konstrukcí (doplnění ISN infinitivem, postmodifikující vedlejší větou s *that...*).

Postup probíhal ve dvou krocích: sémantická analýza se zaměřením na typy lexémů a gramatická analýza zaměřená na distribuci jednotlivých ISN v určitých gramatických konstrukcích či vzorcích (*patterns*). Oba tyto kroky inspirují k několika koncepčním poznámkám.

Pokud se badatel rozhodne inovovat dosavadní poznatky o „shell nouns“ tím, že si zúží zorný úhel výběrem jedné specifické skupiny, tj. „illocutionary shell nouns“, nabízí se otázka, jak daleko je možno zajít v toleranci množství odchylek od základních podmínek vymezených Schmidem (Schmid, 2018) pro fungování substantiva jako „shell noun“. Ilustrativní příklady ukazují, že prototypický sled „shell noun — shell content“, který odráží logický sled (nejdříve *lastura*, potom začlenění *propozičního obsahu*), je v mnoha případech porušen tím, že (často rozsáhlý) *propoziční obsah* předchází *ISN*, navíc jsou *propoziční obsah* a *ISN* realizovány v samostatných výpovědích a stávají se tak parcelovanými strukturami. To, co autorka považuje v takových situacích za *ISN*, je v podstatě dodatečný komentář (*afterthought*) nebo snad *ex-post lastura*? Ilustrací mohou být příklady *I think I will age rapidly. That's my genetic curse*. Potvrzuje se zde Schmidovo tvrzení, že být *lasturou* není inherentní vlastností určitých substantiv, ale za splnění určitých strukturálních a situačních podmínek se k této roli mohou propůjčit. Nepovšimnuta zůstala i skutečnost, že v řadě příkladů jde o dialogické pasáže, v nichž je to adresát, kdo dodává *ISN* k výpovědi mluvčího (srov. *Don't be ridiculous. - Who's being ridiculous. That's an insult.*; podobně *Privately he said, you know, I think you are the best of a bad lot. GROSS: Well, that's a high praise.*). Opět tedy jde spíše o hodnotící dodatek, nikoliv *ISN*. U přehledů prototypických strukturálních vzorců chybí zmínka o tom, že *ilokuční „shell nouns“* jsou často *premodifikována*, srov. *a wonderful idea, a strong presumption, his preliminary judgement, the most important new complaint*. Z toho vyplývá, že nejen *determinace [Det+N]*, ale i *premodifikace [Det+Prem+N]* je v ilustrativních datech běžnou součástí výskytu *ISN* a může významně posouvat škálu jejich kontextově podmíněné sémantické interpretace. Jsou to zjištění, která by při autorčině *uzuálním (usage-based)* přístupu přispěla k citlivější analýze autentických dat, ale také ovlivnila výsledná kvantitativní měření a z nich vycházející kvalitativní závěry. I s těmito připomínkami, které jsou myšleny jako doporučení, však má předložená monografie řadu předností.

Dynamickým, kontextově podmíněným přístupem k interpretaci korpusových dat, skalárním přístupem k jejich taxonomii a citlivým přístupem k rozlišování jevů centrálních od jevů periferních je monografie Verganové blízka tradičním prioritám funkční systémové lingvistiky. Prozrazuje dokonalou obeznámenost autorky s danou tematikou, stejně tak i její dokonalou obeznámenost s integrovaným přístupem k analýze diskurzu. Výklad v této monografii je transparentní, ale bohatost obsahu a složitost některých úvah (přestože jim předchází objasnění terminologického aparátu) nutí čtenáře být neustále ve střehu, aby neztratil návaznost.

Bohatost úvah ocení především lingvisté zběhlí v kognitivní lingvistice, teorii řečových aktů a teorii prototypů. Zkrátka však nepřijdou ani ti, kteří hledají inspirativní tematiku pro své vlastní badatelské záměry a jednu z možných cest jejich řešení.

LITERATURA

- CONTE, M.-E. (1996): Anaphoric encapsulation. *Belgian Journal of Linguistics*, 10, s. 1-10.
- LANGACKER, R. W. (2008): *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- PROOST, K. (2007): *Conceptual Structure in Lexical Items*. Amsterdam: Benjamins.
- ROSCH, E. (1973): Natural Categories. *Cognitive Psychology*, 4, s. 328-350.
- SEARLE, J. R. (1976): A classification of illocutionary acts. *Language in Society*, 5, 1, s. 1-23.
- SCHMID, H.-J. (2000): *English Abstract Nouns as Conceptual Shells*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- SCHMID, H.-J. (2018): Shell nouns in English — a personal roundup. *Caplletra. Revista Internacional de Filología*, 64, s. 109-128.

Jarmila Tárnyiková | Katedra anglistiky a amerikanistiky, Filozofická fakulta
Univerzity Palackého | Křížkovského 10, 771 80 Olomouc
ORCID ID 0000-0001-7775-6015
jarmila.tarnyikova@upol.cz